

Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 1229

İslâm Hukukunda Mudârebe ve
Katılım Bankacılığı

Dr. Feyza CEVHERLİ

Yayın Koordinatörü

Murat AYDEMİR

Editör

Dr. Cemal KALKAN

Tashih

Haluk Zahid KIZILYER

Kapak Tasarım

Emin BEBEK

İç Tasarım

R. Ahmet AKAY

ISBN: 978-625-428-415-1

1. Baskı, Mayıs 2024, Ankara, 1.000 Adet

© Bütün yayın hakları Türkiye Diyanet Vakfı'na aittir.
Bu eser Türkiye Diyanet Vakfı Yayın Matbaacılık
Ticaret İşletmesi Yönetim Kurulu'nun 10.10.2023
tarih ve 181 sayılı kararıyla uygun görülmüştür.

*Bu eserin ilmi/edebi redaksiyonu İLKSAY Kurulu
marifetiyle yapılmıştır.*

Yayıncı Sertifika No: 48058

Ostim OSB Mah. 1256. Cad. No: 11
Yenimahalle/ANKARA

Tel: 0312 354 91 31 (pbx)

Faks: 0312 354 91 32

e-posta: bilgi@tdv.com.tr

İSLÂM HUKUKUNDA MUDÂREBE VE KATILIM BANKACILIĞI

Dr. Feyza CEVHERLİ

ÖZ GEÇMİŞ

2009 yılında Adapazarı Anadolu İmam-Hatip Lisesinden mezun oldu. Aynı yıl Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde lisans eğitimine başladı. 2014 yılında Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden mezun oldu. Aynı yıl Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesinden de mezun oldu. 2014-2015 güz döneminde Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Hukuku Ana Bilim Dalı'nda yüksek lisans eğitimine başladı. 2016 yılında Anadolu Üniversitesi İktisat Fakültesinden mezun oldu. 2017 yılında YÖK 100/2000 Doktora Programı ile Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Ekonomisi ve Finansı Ana Bilim Dalı'nda doktora eğitimine başladı. 2023 yılında Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Ekonomisi ve Finansı Ana Bilim Dalı'nda doktorasını tamamladı. İslam hukuku, İslam iktisadı ve katılım bankacılığı alanlarında araştırmalarını devam ettirmektedir.

İÇİNDEKİLER

Kısaltmalar	XI
Ön Söz.....	XIII
GİRİŞ.....	1
a. Çalışmanın Konusu, Amacı ve Önemi	5
b. Kaynaklar ve Literatür Değerlendirmesi	7
c. Çalışmanın Yöntemi.....	14

BİRİNCİ BÖLÜM

İSLÂM HUKUKUNDA ORTAKLIK MÜESSESESİ VE MUDÂREBE

A. İslâm Hukukunda Ortaklık Müessesesi.....	19
1. İbâha Ortaklığı	21
2. Milk Ortaklığı.....	22
3. Akit Ortaklığı.....	24
a) Şirketin Dayandığı Unsurlar Açısından Ortaklıklar	25
b) Hak ve Yetki Bakımından Ortaklıklar	27
c) Hem Mal Hem Amel ile Kurulan Ortaklıklar	30
B. Mudârebe	32
1. Mudârebenin Tanımı, Mahiyeti ve Delilleri	33
2. Mudârebenin Kuruluşu	34
a) İrade Beyanı.....	35
b) Mudârebede Taraflar	36
c) Mudârebede Sermaye Unsuru.....	40
3. Mudârebede Kâr ve Zarar Paylaşımı	42
a) Mudârebede Kâr Paylaşım Esasları	42
b) Mudârebede Zararın Tazmini.....	44
4. Mudârebe Çeşitleri.....	46
a) Mutlak ve Mukayyed Mudârebe	46
b) Müfred ve Mürekkeb Mudârebe	47

c) Klasik ve Çağdaş Mudârebe.....	47
5. Mudârebenin Sona Ermesi.....	47
6. Mudârebe Şirketinin Tüzel Kişiliği	49
a) Gerçek Kişi (Hakiki Şahıs)	50
b) Tüzel Kişi (Hükmî Şahıs).....	50
7. Tarihten Günümüze Mudârebe Uygulamaları	53
C. Değerlendirme	59

İKİNCİ BÖLÜM

MUDÂREBE VE GÜNÜMÜZ UYGULAMALARI

A. Katılım Bankalarında Fon Toplama Yöntemi Olarak Mudârebe Uygulamaları.....	63
1. Katılma Hesapları.....	64
a) Katılma Hesaplarında Havuz Sistemi.....	69
b) Katılma Hesaplarında Kâr Tahakkuku	72
c) Katılma Hesaplarında Kâr Dağıtımı.....	75
d) Katılma Hesaplarında Zarar.....	77
e) Altın Katılma Hesapları	79
2. Özel Fon Havuzları	79
B. Katılım Bankalarında Fon Kullandırma Yöntemi Olarak Mudârebe Uygulamaları	83
C. Mudârebe ile İlgili Enstrümanlar	85
1. Mudârebe Sukûk.....	85
2. Mudârebe ile Tekâfül	88
3. Yatırım Vekâleti ve Mudârebe	91
4. Mikrofinans ve Mudârebe.....	92
5. Kitle Fonlaması ve Mudârebe	94
6. Risk Sermayesi ve Mudârebe	97
D. Değerlendirme.....	100

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ÇAĞDAŞ FIKIH LİTERATÜRÜNDE MUDÂREBE

A. Yayınlarda Mudârebe ile İlgili Ele Alınan Konular.....	108
1. Taraflar ve Sorumlulukları	109
2. Sermaye	115
3. Akdin Bağlayıcılığı.....	118
4. Akdin Çeşitleri.....	119
5. Akdin Sona Ermesi	126
6. Kârın Paylaşımı.....	127

7. Zararın Tazmini.....	131
8. Mudârebede Risk.....	135
9. Mudârebenin Meşruiyeti.....	141
B. Değerlendirme	143

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KATILIM BANKALARININ MUDÂREBE UYGULAMALARI

A. Bulgular ve Yorumlamalar	149
1. Katılımcıların Demografik Özellikleri	152
2. Katılım Bankalarının Özelliklerine Dair Bulgular.....	155
3. Mudârebenin Katılım Bankalarında İstenilen Düzeyde Kullanılmamasının Nedenleri	156
a) Mevzuat.....	159
b) Risk.....	164
c) Kamuoyunun Bilgi Eksikliği.....	169
d) Operasyonel Süreç.....	174
e) Kısa Vadede Sonuç ve Kâr Elde Etme İsteği	176
4. Mudârebe Uygulamasında Ortaya Çıkan Problemler.....	178
a) Ortaklıkların Yapısal Özelliklerinden Kaynaklanan Problemler.....	178
b) Ortaklıklarda Edinilen Olumsuz Tecrübeler ve Güven Problemi.....	181
c) Nitelikli Personel Eksikliği.....	184
5. Katılım Bankalarında Murâbaha Tercihi	186
6. Mudârebenin Artırılmasına Yönelik Girişimler.....	191
a) Katılım Bankalarının Hedefleri.....	191
b) Ürün Çeşitliliğinin Artırılması	193
c) Girişimcilik ve Mudârebe İlişkisi.....	196
7. Katılım Bankalarının Girişim Fonlama Kriterleri	196
a) Ürün Seçimi.....	198
b) Müşteri ve Proje Seçimi	199
B. Değerlendirme	202
SONUÇ VE ÖNERİLER	207
KAYNAKÇA	217
EKLER.....	231
Ek 1: Kuveyt Türk Mudârebe Akdi (Fon Toplama) Müşteri Bilgilendirme Formu.....	232
Ek 2: Ziraat Katılım Mudârebe Akdi (Fon Kullandırım) Müşteri Bilgilendirme Formu	234

Ek 3: Ziraat Katılım Mudârebe Akdine Dayalı Ortaklıklar ve Katılma Hesapları İcazet Belgeleri.....	236
Ek 4: Vakıf Katılım Katılma Hesapları İcazet Belgesi	237
Ek 5: Emlak Katılım Katılma Hesapları İcazet Belgesi	238
Ek 6: Kuveyt Türk Katılma Hesapları İcazet Belgesi	239
Ek 7: Türkiye Finans Yıllık Faaliyetlerine İlişkin İcazet Belgesi	240
Ek 8: IIFA'nın Mudârebeye İlişkin Kararı.....	241
Ek 9: IIFM'nin Mudârebe ile İlgili Standardı.....	242

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Cari Hesap Katılma Hesabı Karşılaştırması	68
Tablo 2: Katılma Hesabı Proje Tercihli Özel Fon Hesabı Karşılaştırması	82
Tablo 3: Görüşme Yapılan Kişilerin Kurumdaki Pozisyonu ve Mesleki Deneyimi.....	151
Tablo 4: Görüşme Yapılan Kişilerin Pozisyonlara Göre Dağılımları	152
Tablo 5: Görüşme Yapılan Kişilerin Cinsiyete Göre Dağılımları	153
Tablo 6: Görüşme Yapılan Kişilerin Mesleki Deneyim Yıllarına Göre Dağılımları.....	153
Tablo 7: Katılımcıların Öğrenim Durumları	154
Tablo 8: Görüşme Yapılan Katılım Bankalarının Dağılımları	155
Tablo 9: Görüşme Yapılan Katılım Bankalarının Faaliyete Başladıkları Yıl.....	155
Tablo 10: Görüşme Yapılan Kişilerin Murâbahadan Rahatsızlık Duyuma Oranı	190
Tablo 11: Katılım Bankalarında Girişimlerin Fonlanma Kriterleri	197

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1: Bireylerin Sermayedar Olduğu Katılma Hesapları Yolu ile Mudârebe Ortaklıkları	65
Şekil 2: Katılım Bankalarının Sermayedar Olduğu Mudârebe Ortaklıkları	84

GRAFİK LİSTESİ

Grafik 1: Şer'î Uyumlu Finansman Türleri	157
--	-----

ÖN SÖZ

■

İslâm hukuku emek ve sermayenin bir araya geldiği bir üretim sürecini teşvik etmektedir. Bu bağlamda kolay yoldan, emek olmadan kazanmaya karşı olan bu sistemin en önemli araçlarından biri de hiç şüphesiz İslâm hukukunda mudârebe olarak ifade edilen emek-sermaye ortaklığıdır. Bu çalışma, köklü bir geçmişe sahip olan mudârebe ortaklığını geçmişten günümüze incelemekte ve mudârebenin günümüz katılım bankacılığındaki uygulamalarını ele almaktadır. Mudârebe, faize alternatif olarak sunulmasının yanında günümüzde katılım bankalarının işleyişlerinin fon toplama açısından da temelini oluşturmaktadır. Bunun yanı sıra ne yazık ki fon kullandırma yöntemi olarak çok fazla tercih edilmemektedir. Bu çalışmada amaç yalnızca alternatif bir yatırım aracı olarak mudârebe ortaklığını ele almak değil; geçmişten bugüne varlığını sürdüren bir ortaklık çeşidi olarak mudârebedeki tarihî tecrübeyi ortaya koymak, günümüzde mudârebenin uygulanmasına dair İslâmî finans alanındaki çağdaş kurumların mudârebeyle ilgili yayınlarını incelemek, günümüz katılım bankalarında mudârebe uygulamalarının nasıl gerçekleştiğini ele almak ve mudârebe uygulamalarında ortaya çıkan temel problemleri tespit etmektir.

Bu çalışma, katılım bankalarının üzerine bina edildiği nosyon olan ortaklık hususunu mudârebe özelinde ortaya koyma amacı taşıyan, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde tamamlanmış olan doktora tezime dayanmaktadır. Bu çalışmanın ortaya çıkmasında doğrudan ve dolaylı olarak birçok kişinin katkısı bulunmuştur. Bu kimselere teşekkür etmeyi bir vazife olarak addediyorum. Öncelikle lisans yıllarımdan beri öğrencisi olduğum, bu alana ilgimi fark ederek İslâm ekonomisi alanına yönelmemde katkısı bulunan ve bu çalışmada desteğini benden esirgemeyen doktora danışmanım Prof. Dr. Süleyman KAYA'ya teşekkür ederim. Lisans yıllarımdan beri kendisinden

birçok ders aldığım ve bu çalışma ile ilgili önerileriyle ufkumu genişleten Prof. Dr. Soner DUMAN yine doktora sürecinde öğrencileri olduğum ve önerileriyle bu çalışmaya katkılarda bulunan Prof. Dr. Mustafa ÇALIŞIR ve Prof. Dr. Şakir Görmüş hocalarıma teşekkürlerimi sunarım. Bu çalışma kapsamında gerçekleştirmiş olduğum mülakatlarda göstermiş oldukları ilgi ve özveri için Kuveyt Türk Genel Merkezi ve şube personellerine Albaraka Türk Genel Merkezi ve şube personellerine, Ziraat Katılım Genel Merkezi ve şube personellerine, Vakıf Katılım Genel Merkezi ve şube personellerine, Emlak Katılım Genel Merkezi ve şube personellerine ve Türkiye Finans şube personellerine teşekkür ederim.

Doktora sürecimin başından bugüne dek bu yolu beraber yürüdüğümüz ve her daim birbirimize destek olduğumuz Saim Kavakcı ve Öznur Ak'a müteşekkirim. İlgileri ve destekleri ile her daim beni motive eden kıymetli dostlarım Hüda Toprak Tarım, Merve Kalaycı ve Nilüfer Sofuoğlu Arslan başta olmak üzere isimlerini zikredemediğim tüm yakınlarıma ve dostlarıma en derin teşekkürlerimi sunarım. Lise yıllarımdan bugüne ablalığımı benden esirgemeyen, hayatımın her döneminde yanımda olduğunu hissettiren Feyza Doğruyol'a çok teşekkür ederim.

Teşekkürlerin en büyüğü bugünlere gelmeme vesile olan canım aileme... Varlıklarına her daim şükrettiğim, emeklerini hiçbir zaman ödeyemeyeceğim, ilgileri ve sevgileri ile hayatımı güzelleştiren, şefkatleri ile beni teşvik eden yol göstericilerim babama ve anneme; varlıklarıyla hayatıma anlam katan ve bana güç veren, sonsuz sevgileri ve destekleri ile her adımda en büyük yardımcılarımla olan ablam Kübra'ya ve kardeşim Muhammed Serdar'a sonsuz teşekkür ederim.

Tüm hayatıma güzellikler bahşeden Rabbime sonsuz şükürler olsun.

Çalışma ve gayret bizden, tevfik Allah'tandır.

Feyza CEVHERLİ
Sakarya, 2024